

К. В. Васьківська

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів суб'єктів господарювання
Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів

О. І. Децик

здобувач кафедри фінансів суб'єктів господарювання
Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Теоретично обґрунтовано суть основних економічних теорій розвитку регіону: теорії локалізації, полюсів зростання, «центру-периферії», самоорганізації простору, концепції економічної бази, яка пояснює розвиток регіону шляхом поділу основної економічної діяльності на два типи, екзогенну та ендогенну та визначенні причинно-наслідкових зв'язків, що виникають у процесі розвитку регіону. Проаналізовано обсяг капітальних інвестицій у Львівській області за джерелами їх фінансування. Обґрунтовано теоретичний підхід до розвитку регіону, що базується на динамічній локалізації.

Ключові слова: теорія, регіон, інвестиційний розвиток, капітальні інвестиції, динамічна локалізація.

Vaskivska K., Detsyk O. THEORETICAL ASPECTS OF REGIONAL INVESTMENT

Theoretically substantiated the essence of basic economic theories of regional development: the theory of localization poles of growth, "center-periphery" self-space concept of the economic base, which explains the development of the region by dividing the main economic activity in the two types of exogenous and endogenous and determining the causal BC the relationships that occur during development. Analyzed the volume of capital investments in the Lviv region on the sources of their funding. Theoretical approach to the development of the region, based on a dynamic localization.

Key words: theory, region, investment development, capital investment, dynamic localization.

Концептуальні основи дослідження проблем залучення інвестицій, активізації інвестиційної діяльності, взаємозв'язку потоків інвестицій із економічним розвитком регіону знайшли місце в фундаментальних працях таких зарубіжних учених, як В. Ісард, М. Єрчинські, В. Маїк, А. Матчак, Д. Шиманська, Я. Малецькі та ін. У той же час слід вказати на відсутність наукових розробок, присвячених забезпеченню проведення цілеспрямованої та збалансованої політики щодо планування інвестиційного розвитку регіону.

Для дослідження проблематики інвестиційного розвитку регіону застосовуються різноманітні теорії, що за основу мають територіальний економічний розвиток. Досить поширеною є теорія центрального розміщення та класична локалізаційна теорія. Взаємозв'язок між політико-інституційними та соціо-економічними підсистемами звертає увагу на праці класичних авторів. Зокрема, наголошується на конфлікті, що існує між пріоритетними політичними та економічними цілями регіону, вказується на існування бар'єру, що викликає негативний дискримінаційний ефект.

Однак, навіть традиційна теорія локалізації звертає увагу на позитивні ефекти регіону, до яких автор відносить, наприклад, «тарифні ефекти», що є відповіддю на політичний протекціонізм і передбачає інвестування в закордонні сусідні території з метою подальшого легшого проникнення на ринки інших країн і таким чином стимулювання оптимізації фінансових ресурсів прикордонних територій [1]. Наведені факти вказують на недоліки локалізаційної теорії. Тому, її недоцільно брати за основу розвитку регіону, оскільки вона не має достатнього

підтвердження, окрім певних загальних економічних та політичних факторів.

Однією з найбільш відомих теорій розвитку регіону є концепція економічної бази. Вона побудована на твердженні, що розвиток регіону залежить від їхньої спроможності акумулювати фінансові ресурси шляхом збільшення обсягу експорту пропорційно до споживання місцевих товарів та послуг. Ця концепція пояснює розвиток регіону шляхом поділу основної економічної діяльності на два типи, екзогенну та ендогенну, й визначенні причинно-наслідкових зв'язків що виникають у процесі розвитку регіону [2]. Згідно цієї теорії, екзогенна діяльність, іншими словами, експорт, є основою і становить базу формування фінансових ресурсів регіону, оскільки попит на товари і послуги стимулює економічний розвиток і формує її роль та особливості в соціальному розвитку й просторовому розподілі праці [3,4,5]. Підприємства, що беруть участь в експортній діяльності, запускають в дію мультиплікаційний механізм між фірмами та компаніями, що приймають участь, наприклад, у транскордонному співробітництві та суміжними сферами економіки, що функціонують на внутрішньому ринку. Таким чином, екзогенний сектор стимулює внутрішні елементи економіки регіону, тобто, так звані, ендогенний сектор, що безпосередньо пов'язаний з ним. На основі цієї теорії вчені [6] рекомендують місцевим органам влади стимулювати залучення фінансових ресурсів внутрішніх та зовнішніх інвесторів, які зацікавлені в підтримці технологічної модернізації. Деякі вчені [7] підкреслюють пріоритетність підтримки експортної діяльності товаровиробників. Інші фахівці вважають,

що необхідно диверсифікувати експорт та підтримувати розвиток нових сфер економіки [8].

Теорія основного продукту, яка зосереджується на довгострокових факторах економічного зростання, відноситься до концепції економічної бази. Відповідно до теорії, розвиток регіону досягається за рахунок поступової спеціалізації на окремих видах продукції, які є конкурентоспроможними на зовнішніх ринках. Ефективне акумулювання фінансових ресурсів від посилення спеціалізації продукції досягаються завдяки вдосконаленню організації виробництва та зниженню вартості економічних операцій [9]. Ця теорія передбачає, що місцеві органи влади повинні сприяти посиленню тенденції спеціалізації, інвестицій в інфраструктуру, підтримку для фінансових і консалтингових установ, розвитку підприємництва та освіти [10].

Ще однією економічною теорією, яка пояснює розвиток регіону є концепція полюсів зростання Ф. Перру. Вона передбачає, що економічний ріст стимулюється найбільш розвиненими секторами, галузями та підприємствами, які утворюють так звані полюси росту економіки в цілому. Саме вони породжують розвиток економіки, а слабші підприємства інших сфер економіки залежать від них [11].

Полюси зростання та їхня взаємодія з навколишнім середовищем створює поляризовану просторову систему. Цю концепцію застосовується для пояснення просторової поляризації розвитку регіону, при чому високорозвинені території розглядаються як полюси зростання та орієнтири. Таким чином міські райони домінують над слабкими периферійними та роблять їх залежними від своєї економічної політики, а фінансові ресурси периферії потрапляють в залежність від високорозвинених територій. Перру Ф. підкреслює, що завдання місцевої влади в поляризованій системі є створення нових полюсів зростання і зміцнення відносин, зокрема за рахунок інвестицій розбудову інфраструктури, між метрополією та іншими частинами територій з метою активізувати стимулювання економічного зростання [12].

Схожу позицію займає теорія «центру-периферії», що передбачає наявність центру, якому притаманний капітал, високий рівень акумуляції фінансових ресурсів, влада, науковий потенціал та високий культурний рівень, що домінує над периферіями у всіх сферах. Периферії економічно, технологічно, політично, культурно підпорядковані центру. Згідно цієї концепції, відносини між центром та периферією не є ані збалансованими, ані рівними.

Основною відмінністю між теорією «центру-периферії» та концепцією поляризованого розвитку полягає у тому, що модель «центр-периферія» розглядає диспропорції у розвитку в глобальному масштабі, в той час як концепція полюсів зростання зосереджена на відмінності в рівні розвитку самих прикордонних територій [13].

Підхід запропонований Фрідманом припускає, що ефективне формування фінансових ресурсів напряму пов'язане з інноваціями, що походять з центру. Це, в свою чергу, виступає основним чинником, який

сприяє утворенню диспропорцій у розвитку [14]. У сприятливих умовах, периферія може поступово перейняти риси економічного центру і набути перехідного характеру. Проблема була проаналізована К. Хефнером [15], який підкреслив, що система з провідними центрами і периферіями є динамічною і не може розглядатися як щось дане і незмінне. Крім того, тут слід звернути увагу на географічну відносність поняття центру і периферії, що робить їх залежними у просторовому масштабі. Те, що означає, як периферія в національній шкалі, може розглядатися в якості центру в місцевому чи регіональному масштабі, і навпаки: національний центр може бути на периферії світової економіки.

Широкого застосування набула концепція мережі інновацій динамічної моделі інноваційного середовища. Вона підкреслює роль місцевих умов в якості генераторів інноваційної поведінки. Інновації спрямовані на придбання нових навичок виробництва є необхідним фактором розвитку регіону, що позначається на ефективному формуванні та використанні фінансових ресурсів.

Теорія виробничого циклу поєднує в собі економічний розвиток з процесом виробництва продукції, її вдосконалення та стандартизацію виробництва. Відповідно до цієї теорії, розвиток стимулюється технологічним новаторством. Теорія передбачає економічну поляризацію між розвиненими і слабо розвиненими територіями.

Теорія гнучкого виробництва була сформульована А. Маршаллом, який створив концепцію промислового району як окремого району, де розташовані спеціалізовані виробничі підрозділи, а економічна структура заснована на малих і середніх підприємствах, що постачають товари на місцевий ринок. Ці підприємства працюють на базі місцевого капіталу. Характерною рисою промислового району є рухливість робочої сили.

Концепція локальної інноваційної мережі (територіальних продукційних систем) великою мірою пов'язана з попередньою теорією. Вплив безпосереднього оточення на інноваційність економічної діяльності визначається відповідною інституційною структурою, доступом до інформації та співпрацею.

Теорія індустріальних кластерів, розроблену Портером, передбачає наявність індустріальних кластерів як знаряддя дослідження конкурентних переваг в сучасній глобальній економіці. Відповідне розташування економічної активності тут вважається основним чинником стимулювання зростання рівня фінансових ресурсів. Зіштовхуючись з просторовим парадоксом, який полягає у місцевому виробленні продукції та продажі в глобальному масштабі, підприємства розташовують свою діяльність в індустріальних кластерах, в межах яких формується конкуренція, а також співпраця. Ця економічна модель розвитку повинна містити чотири чинники: фактори виробництва, попит, пов'язані та співіснуючі сектори та економічну стратегію.

Згідно з Портером, індустріальні кластери є «географічними концентраціями пов'язаних між собою компаній з близько розташованими

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

постачальниками товарів та послуг й пов'язаних галузей та інституцій» [16].

Таким чином, кластери утворюють систему інтегрованих підприємств та інституцій. Кластери ініціюють численні процеси, що збільшують конкурентоспроможність регіону. Найскавішою рисою кластерів є власне конкурентоспроможність на кожному рівні: місцевому – що передбачає конкуренцію між підприємствами, які функціонують у даному кластері; національному – конкуренція між кластерами і глобальному.

Концепція самоорганізації простору пояснює механізм трансформації однієї складної системи в іншу [17]. Процес просторової самоорганізації може змінювати місцеві просторові структури регіону відповідно до соціальних завдань в тому випадку, коли соціально-економічна структура є раціонально організована. Таким чином, результати такої самоорганізації є видними через довший період часу.

Концепція “залежності від шляху” дозволяє пояснити процеси розвитку, які не підлягають теоретичному обґрунтуванню, з чим часто стикаємось на практиці. Підхід побудовано на історичному підході до розвитку регіону.

Проаналізуємо розвиток регіону, зокрема Львівської області, за рахунок капітальних інвестицій в розрізі джерел їх фінансування (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяг капітальних інвестицій за джерелами їх фінансування, Львівська область, тис грн*

Капітальні інвестиції	2010 р.	2012 р.	2014 р.	Темп зміни, % (2014 р. в % до 2010 р.)
Всього:	8830,2	11173,3	9555,0	108,2
у т. ч. за рахунок:				
коштів державного бюджету	1469,3	2243,6	126,7	8,6
коштів місцевих бюджетів	264,5	195,3	221,8	83,8
власних коштів підприємств та організацій	4200,4	5220,2	5068,5	120,6
кредитів банків та інших позик	975,8	1135,1	1210,8	124,1
коштів іноземних інвесторів	215,8	69,3	187,9	87,1
коштів населення на будівництво власних квартир	216,5	111,3	598,4	276,4
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	1147,5	1524,6	1609,7	140,3
інших джерел фінансування	340,3	673,7	531,2	156,1

*розрахунки проведені на основі джерела [18, с. 17].

Упродовж 2014 року підприємства Львівської області освоїли 9,55млрд. грн.. капітальних інвестицій, що в порівнянні до 2010 року зросли на 8,2 %. За джерелами фінансування зростання обсягу капітальних інвестицій відбулось за рахунок: власних коштів підприємств та організацій – на 20,6 %; кредитів банків та інших позик -24,1 %; коштів

населення на будівництво власних квартир - більш як у 2,5 рази; коштів населення на індивідуальне житлове будівництво - 40,3 %; інших джерел фінансування -56,1 %. Але це в порівнянні з 2010 роком, а порівняно з 2012 роком обсяг капітальних інвестицій зменшився і становить 85,5 %.

Головним джерелом інвестування у Львівській області залишаються внутрішні інвестиційні ресурси (53 %). Пріоритетними сферами економіки у Львівській області залишаються: промисловість, будівництво, торгівля, транспорт, поштове та кур'єрська діяльність. Найбільші обсяги капітальних інвестицій освоїли підприємства з постачання електроенергії, газу, виробництва харчових продуктів, напоїв, тютюнових виробів та ін.

Все частіше увагу вчених привертає місце розташування регіону в глобальному контексті. Реакція на зростаючий динамізм простору, представлена, наприклад, глобалізаційними процесами, де утворені просторові структури підлягають фрагментації, протистоїть внутрішній диверсифікації [19]. Таким чином, регіон розглядаються не як територіальне утворення країни, а як функціонально альтернативні структури (так звані, соціальні поля), які мають змогу перейняти на себе деякі обов'язки держави та порівняно незалежно функціонувати в економіці, як суб'єкти, що здійснюють економічні та маркетингові дії та приваблюють інвестиції, таким чином стимулюючи формування власних фінансових ресурсів.

Досить перспективний теоретичний підхід до розвитку регіону, на нашу думку, базується на динамічній локалізації. Він розглядає ці території не тільки по відношенню до їхньої національної приналежності, а в ширшому контексті розвитку сфер економіки. Пошук диференційованих підходів та шляхів мобілізації фінансових ресурсів приводить в рух процес територіальної організації, що являє собою ієрархічний та просторовий розподіл виробничих сегментів, який є функціонально і секторально полівалентний.

Список використаних джерел

1. Ratti, Remigio Spatial and Economic Effects of Frontiers: Overview of Traditional and New Approaches and Theories of Border Area Development / Remigio Ratti, Shalom Reichman (eds) Theory and Practice of Transborder Cooperation, pp. 23–54. Basel: Helbig & Lichtenhahn, 1993.
2. Isard, W. 1965: Metody analizy regionalnej. Wprowadzenie do nauki o regionach, PWN, Warszawa, p. 191–202.
3. Jerczyński, M. 1977: Funkcje i typy funkcjonalne polskich miast, [in:] Statystyczna charakterystyka miast. Funkcje dominujące, GUS, Statystyka Polski, No. 85, p. 20–53.
4. Maik, W. 1997: Podstawy geografii i miast, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń, p. 30–44;
5. Matczak, A. Szymańska, D. 1997: Studia funkcjonalno-przestrzenne miasta (przykład Brodnicy), Wydawnictwo Uniwersytetu M. Kopernika, Toruń, pp. 232.
6. Malecki, J. 1997: Technology Economic Development. The Dynamics of Local, Regional and National Competitiveness, Longman, London, p. 24–185.
7. Malizia, E.E. Feser, E.J. 1999: Understanding Local Development, Center for Urban Policy Research, p. 54–181.

8. Malecki, J. 1997: *Technology Economic Development. The Dynamics of Local, Regional and National Competitiveness*, Longman, London, p. 24–185.
 9. Landes D. S., 2000: *Bogactwo i nędza narodów. Dlaczego jedni są tak bogaci a inni tak ubodzy*, Muza SA, Warszawa, p. 307–332.
 10. Grosse, T. G. 2002: Przegląd koncepcji teoretycznych rozwoju regionalnego, *Studia Regionalne i Lokalne*, Sekcja Polska Regional Studies Association, No. 1, p. 25–48.
 11. Grzeszczak, J. 1989: Bieguny wzrostu a formy przestrzeni spolaryzowanej, *Prace Geograficzne*, No. 173.
 12. Malizia, E.E. Feser, E.J. 1999: *Understanding Local Development*, Center for Urban Policy Research, p. 54–181.
 13. Dutkowski M., 1994: Region miejski. Przegląd koncepcji, [in:] *Region miejski. Centrum a peryferia w okresie transformacji politycznej, gospodarczej i społecznej*, VII Konwersatorium Wiedzy o Mieście, Łódź, p. 9–19.
 14. Friedmann, J. Alonso, W. 1964: *Introduction* [in:] *Regional development and planning* (eds. Friedmann J., Alonso W.), Cambridge, MJT Press, p. 1–13.
 15. Heffner, K. 2003: Regiony peryferyjne we współczesnej gospodarce, [in:] *Regiony peryferyjne w perspektywie polityki strukturalnej Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, p. 11–27.
 16. Porter, M. E. 2001: Porter o konkurencji, PWE, Warszawa, p. 37–49.
 17. Prigogine, I. Stengers, I. 1990: *Z chaosu ku porządkowi*, Biblioteka Myśli Współczesnej, PIW, Warszawa, p. 51–58.
 17. Інвестиції у Львівській області 2014. Статистичний збірник. Головне управління статистики у Львівській області. За ред. Г.М. Корисько. Відпов. за випуск Л.В. Сотнікова. – Львів, 2015. – 124 с.
 18. Castells, M. 2000: *The Power of Identity*, [in:] *The Information Age: Economy, Society and Culture*, vol. 2, Blackwell Publishers Ltd., p. 17–28.
- References**
1. Ratti R, Reichman S. (eds) (1993). *Remigio Spatial and Economic Effects of Frontiers: Overview of Traditional and New Approaches and Theories of Border Area Development. Theory and Practice of Transborder Cooperation*. Basel: Helbig & Lichtenhahn, pp. 23–54.
 2. Isard, W. (1965). *Metody analizy regionalnej. Wprowadzenie do nauki o regionach*, PWN, Warszawa, p. 191–202. [in Poland].
 3. Jerczyński, M. (1977). *Funkcje i typy funkcjonalne polskich miast*, [in:] *Statystyczna charakterystyka miast. Funkcje dominujące*, GUS, Statystyka Polski, 85, p. 20–53. [in Poland].
 4. Maik, W. (1997). *Podstawy geografii i miast*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń, p. 30–44;
 5. Matczak, A. Szymańska, (1997). *Studia funkcjonalno-przestrzenne miasta (przykład Brodnicy)*, Wydawnictwo Uniwersytetu M. Kopernika, Toruń, pp. 232.
 6. Malecki, J. (1997). *Technology Economic Development. The Dynamics of Local, Regional and National Competitiveness*, Longman, London, p. 24–185.
 7. Malizia, E.E. Feser (1999). *Understanding Local Development*, Center for Urban Policy Research, p. 54–181.
 8. Malecki, J. (1997). *Technology Economic Development. The Dynamics of Local, Regional and National Competitiveness*, Longman, London, p. 24–185.
 9. Landes D. S. (2000). *Bogactwo i nędza narodów. Dlaczego jedni są tak bogaci a inni tak ubodzy*, Muza SA, Warszawa, p. 307–332.
 10. Grosse T. G. (2002). *Przegląd koncepcji teoretycznych rozwoju regionalnego*, *Studia Regionalne i Lokalne*, Sekcja Polska Regional Studies Association, 1, p. 25–48.
 11. Grzeszczak J. (1989). *Bieguny wzrostu a formy przestrzeni spolaryzowanej*, *Prace Geograficzne*, 173.
 12. Malizia E.E., Feser E.J. (1999). *Understanding Local Development*, Center for Urban Policy Research, p. 54–181.
 13. Dutkowski M. (1994). *Region miejski. Przegląd koncepcji*, [in:] *Region miejski. Centrum a peryferia w okresie transformacji politycznej, gospodarczej i społecznej*, VII Konwersatorium Wiedzy o Mieście, Łódź, p. 9–19.
 14. Friedmann J., Alonso W. (1964). *Introduction* [in:] *Regional development and planning*, Cambridge, MJT Press, p. 1–13.
 15. Heffner K. (2003). *Regiony peryferyjne we współczesnej gospodarce*, [in:] *Regiony peryferyjne w perspektywie polityki strukturalnej Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, p. 11–27.
 16. Porter M. E. (2001). *Porter o konkurencji*, PWE, Warszawa, p. 37–49.
 17. Prigogine, I. Stengers, I. 1990: *Z chaosu ku porządkowi*, Biblioteka Myśli Współczesnej, PIW, Warszawa, p. 51–58.
 18. *Investycji u lvivskij oblasti 2014 - Investments in Lviv Oblast 2014*. Statystyczny zbirnyk. Golowne upravlinnja statystyky u Lvivskij oblasti. G.M. Korysko (Ed.). Lviv, 2015. 124 p.
 19. Castells M. (2000). *The Power of Identity*, [in:] *The Information Age: Economy, Society and Culture*, vol. 2, Blackwell Publishers Ltd., p. 17–28.